

Το σχολείο που ονειρεύομαι: μια διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών μέσα από την τέχνη

Ντέκα Ελένη¹, Μπράιλας Αλέξιος²

¹Εργαστηριακός Συνεργάτης Α.ΤΕΙ ΑΘΗΝΑΣ, Επιστημονικός Συνεργάτης Ι.Υ.Π., e.nteka72@hotmail.com

²Τμήμα Ψυχολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, abraillas@panteion.gr

Περίληψη

Με την αξιοποίηση μεθόδων βασισμένων στην τέχνη οι εκπαιδευτικοί έχουν τη δυνατότητα να εκφραστούν ψυχοσυναισθηματικά με ένα διαφορετικό, μη λεκτικό, τρόπο. Η διαδικασία παραγωγής σχεδίων και ζωγραφιών αποτελεί μια περισσότερο αυθόρμητη και άμεση εμπειρία που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να αποκτήσουμε πρόσβαση στις οπτικές αναπαραστάσεις και στα συναισθήματα ενός ατόμου και μιας ομάδας. Σκοπός της παρούσας ερευνητικής παρέμβασης ήταν η αρχική διερεύνηση των στάσεων, αντιλήψεων και πεποιθήσεων μιας ομάδας εκπαιδευόμενων εκπαιδευτικών για το ιδανικό σχολείο και την εκπαιδευτική διαδικασία. Μέσα από την εικαστική έκφραση των συναισθημάτων και το μοίρασμα μιας οπτικής καταξιοτικής αναπαραστάσης επιδιώχθηκε η συναισθηματική ενδυνάμωση των συμμετεχόντων. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν 14 σπουδαστές ενός ετήσιου προγράμματος παιδαγωγικής κατάρτισης για πτυχιούχους ΑΕΙ (Πρόγραμμα ΕΠΠΑΙΚ της ΑΣΠΑΙΤΕ). Στους συμμετέχοντες δόθηκαν υλικά ζωγραφικής και τους ζητήθηκε να σχεδιάσουν "το σχολείο που ονειρεύονται". Για την ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της θεματικής ανάλυσης (thematic analysis) σε συνδυασμό με την κριτική οπτική μεθοδολογία (critical visual methodology). Οι πρώτες ερμηνείες των σχεδίων ζητήθηκαν από τους ίδιους τους συμμετέχοντες, πριν από οποιαδήποτε περαιτέρω ποιοτική διερεύνηση και ανάλυση. Τα μοτίβα των εικόνων που δημιουργήθηκαν από τους εκπαιδευτικούς χαρακτηρίζονταν από θετικότητα και συνιστούσαν μια καταξιοτική (appreciative) αναπαρασταση του ιδανικού σχολείου. Μέσω της εικαστικής έκφρασης, δόθηκε η δυνατότητα στους συμμετέχοντες να απεικονίσουν αυτό που συχνά είναι δύσκολο να εκφραστεί με λόγια. Οι συμμετέχοντες οραματίστηκαν ένα σχολείο-εκπαιδευτική διαδικασία, ιδανικό και μοναδικό, τόσο για τον εκπαιδευτικό όσο και για τον εκπαιδευόμενο. Χρησιμοποίησαν την φαντασία τους, ονειρεύτηκαν και απεικόνισαν ένα ιδανικό σχολείο με ζωηρά χρώματα, όμορφο και σε αρμονία με το φυσικό περιβάλλον, όπου η γνώση κατακτάται σε ένα συναισθηματικά ασφαλές περιβάλλον.

Λέξεις κλειδιά: Μέθοδοι έρευνας βασισμένες στην τέχνη, καταξιοτική προσέγγιση, ζωγραφική, εκπαιδευτικοί, αντιλήψεις, ενδυνάμωση, ανθεκτικότητα, έρευνα δράσης

Abstract

By using art-based research methods, participants have the opportunity to express their inner world and emotions in an alternative, non-verbal way. The process of producing paintings and drawings is a more spontaneous direct lived experience that can be utilized to access the non-verbal personal visual representations and emotions. The purpose of this exploratory research intervention was to investigate the attitudes, perceptions and beliefs of a group of future teachers about the ideal educational system and school. The ultimate goal was to empower the participants and help them build emotional resilience. The participants (N=14) were students of a 12-month full time teacher education program (ASPETE/EPPAIK). The ASPETE/EPPAIK program is a nationally renowned training program preparing future teachers at the secondary education levels. Participants were provided with painting materials and asked to draw "the school they dream of". For the analysis of the empirical data, thematic analysis was used combined with critical visual methodology. The first interpretations of the projects were requested by the participants themselves before any further qualitative data analysis. The patterns and school paintings produced by the participants were positive and appreciative. Through this visual technique, participants had the opportunity to express with paintings what is often difficult to express in words. The participants envisioned a school-educational process, ideal and unique, for both teachers and students. They used their imagination and portrayed an ideal school with vivid colors, beautiful and in harmony with the natural environment; a school where the knowledge is shared in a emotionally safe environment.

Key words: art based research methods, appreciative inquiry, painting, teachers, perceptions, empowerment, resilience, action research

1.Εισαγωγή. Η τέχνη στην έρευνα και στη συναισθηματική ενδυνάμωση

Έρευνα είναι η πλαισιοθετημένη προσπάθεια να εξερευνήσουμε, να κατανοήσουμε, να ερμηνεύσουμε και να μετασχηματίσουμε τον κόσμο. Τα τελευταία χρόνια έκαναν την εμφάνισή τους στους προσκήνιο της κοινωνικής έρευνας, μέθοδοι και τεχνικές βασισμένες στην τέχνη (Barone & Eisner, 2011; Broussine, 2008; Cahnmann-Taylor & Siegesmund, 2017; Foster, 2015;

Gauntlett & Holzwarth, 2006; Rolling, 2013). Η διαδικασία παραγωγής τέχνης και σχεδίων συνιστά μια αυθόρμητη, άμεση και αισθητηριακά πλούσια εμπειρία για τους συμμετέχοντες στην έρευνα. Τα σχέδια και η τέχνη μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να αποκτήσουμε πρόσβαση στα συναισθήματα ενός ατόμου και μιας ομάδας, μια λειτουργία που υποστηρίζεται από τη λογοτεχνία στον τομέα της τέχνης. Αυτή η προσέγγιση υποστηρίζεται από την πεποίθηση ότι επιτρέπει στους συμμετέχοντες της

έρευνας να δίνουν φωνή στα συναισθήματα τους. Συναισθήματα που διαφορετικά μπορεί να ήταν δύσκολο να εκφραστούν με λέξεις (Broussine, 2008).

Κατά τον Broussine (2008) ένας τρόπος για να κατανοήσει ο ερευνητής τις δυνατότητες των μεθόδων έρευνας με βάση την τέχνη, είναι να επισκεφθεί ο ίδιος μια γκαλερί τέχνης, να διαβάσει ένα κομμάτι ποίησης, να διαβάσει ένα παραμύθι, να δει μια ταινία ή να πάει στο θέατρο. Μπορούμε να θυμηθούμε τι συναισθήματα μπορεί να μας προκαλέσουν μια ιδιαίτερη ζωγραφική, μια ιστορία, μια ταινία, ένα παιχνίδι ή ένα ποίημα. Ο Broussine προτείνει να αφιερώσουμε λίγο χρόνο για να δούμε τον περίφημο πίνακα *‘Η Κραυγή’* του Νορβηγικού καλλιτέχνη Edvard Munch. Αυτό το εξπρεσιονιστικό έργο θεωρείται έμβλημα της αλλοτρίωσης σε μια σύγχρονη εποχή. Για τους σκοπούς της έρευνάς μας, είναι διδακτικό να κατανοήσουμε κάτι από τα συναισθήματα που προκάλεσαν τον καλλιτέχνη να παραγάγει αυτή τη ζωγραφική. Τι συναισθήματα διακινούνται; ή ποιες εμπειρίες ανακαλούνται;

Υπάρχει μια αυξανόμενη βιβλιογραφία για τις οπτικές μεθοδολογίες, στις οποίες οι εικόνες παράγονται από τους συμμετέχοντες ως τμήμα του ερευνητικού χώρου, σε αντίθεση με την ανάλυση των υφιστάμενων εικόνων ή εικόνων που ελήφθησαν από τον ερευνητή. Παρόλο που αυξάνονται οι δημοσιεύσεις που παρουσιάζουν πλαίσια για την ανάλυση εικόνων και το νόημά τους, είναι ένας τομέας που απαιτεί περαιτέρω συζήτηση και ενοποίηση. Οι βασικές μεθοδολογίες που περιλαμβάνουν συμμετέχοντες στην έρευνα έχουν συμπεριλάβει βίντεο ημερολόγια, φωτογραφίες και φωτογραφίες με ήχο καθώς και σχέδια (Eisner & Noddings, 2017; Guillemin & Drew, 2010).

Η χρήση σχεδίων, ως εργαλείο έρευνας, εξηγεί πώς τα σχέδια μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να διερευνήσουν τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τις συνθήκες κάποιων καταστάσεων ή στάσεις ζωής. Η πράξη της ζωγραφικής απαιτεί παραγωγή γνώσης, με το οπτικό προϊόν ως αποτέλεσμα της. Οι περισσότερες έρευνες περιορίζονται γύρω από το θέμα της ασθένειας, όμως υποστηρίζεται ότι τα σχέδια προσφέρουν μια πλούσια και διορατική μέθοδο έρευνας για να εξερευνήσουμε πώς οι άνθρωποι νηματοδοτούν τον κόσμο τους (Guillemin, 2004).

Η οπτική έρευνα είναι ένας ταχέως αναπτυσσόμενος διεπιστημονικός τομέας. Η ευελιξία και η ποικιλομορφία των μεθόδων οπτικής έρευνας θεωρούνται ισχυρές από τους υποστηρικτές τους, ωστόσο η υιοθέτηση τέτοιων προσεγγίσεων συχνά απαιτεί από τους ερευνητές να διαπραγματευτούν σύνθετο ηθικό έδαφος. Η ψηφιακή τεχνολογική έκρηξη παρείχε επίσης στους οπτικούς ερευνητές πρόσβαση σε μια ολοένα και πιο μεγάλη ποικιλία οπτικών μεθοδολογιών και εργαλείων που, πέραν της ηθικής ουδετερότητάς τους, απαιτούν προσεκτική συζήτηση και σχεδιασμό για χρήση (Howell et al., 2014).

Η αξιοπιστία των σχεδίων και της τέχνης σε μια ποιοτική ερευνητική διαδικασία, βασίζεται στην παραδοχή ότι οι αναμνήσεις της ζωής και οι ανησυχίες της μπορούν να εκφραστούν και να περιέχονται (συνειδητά ή ασυνειδητά) μέσα σε μια εικόνα. Η μέθοδος παίρνει πάντα θέση μέσα σε ένα οργανωτικό πλαίσιο και μπορεί να δημιουργήσει ένα πολυεπίπεδο σύνολο δεδομένων (Jagodzinski & Wallin, 2013).

Τα σχέδια ή την τέχνη, τις ερμηνείες των συμμετεχόντων για τις εικόνες τους, ο διάλογος μεταξύ των συμμετεχόντων στην έρευνα κατά τη διαδικασία παραγωγής της τέχνης και την ίδια την τέχνη, τα συναισθήματα μεταξύ των συμμετεχόντων όταν τους ζητηθεί να παράγουν σχέδιο ή ζωγραφική και, τέλος, οι ερμηνείες και οι έννοιες του ερευνητή για τις εικόνες συνοψίζονται στην ακόλουθη Εικόνα 1. (Broussine, 2008).

Εικόνα 1. Οι ερμηνείες και οι έννοιες του ερευνητή για τις εικόνες.

Η Rose (Rose, 2012) υπενθυμίζει ότι «Οι εικόνες δεν είναι ποτέ αθώες. Κατασκευάζονται πάντα με διάφορες πρακτικές, τεχνολογίες και γνώσεις». Τα σχέδια, όπως και άλλες μορφές οπτικής απεικόνισης, είναι για το πώς οι άνθρωποι βλέπουν τον κόσμο τόσο στις απλότητες του όσο και στις πολυπλοκότητες του. Τα σχέδια ζωγραφικής είναι συνδεδεμένα με σχέσεις εξουσίας, κοινωνικές εμπειρίες και τεχνολογικές αλληλεπιδράσεις. Η διαδικασία του σχεδίου, και επομένως η διαδικασία της σημασίας του ενημερώνεται από τον κοινωνικοτεχνικό κόσμο του σχεδίου (Guillemin, 2004).

Κάνοντας χρήση των δημιουργικών μεθόδων, όπως η ζωγραφική, εφοδιάζεις τους συμμετέχοντες όχι μόνο με την ευκαιρία να τεκμηριώσουν τι είναι βαρυσήμαντο για αυτούς, αλλά τους επιτρέπεις να εκφραστούν, ζωγραφίζοντας αυτό που δεν μπορούν να πουν. Οι οπτικές μεθοδολογίες δίνουν τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να δημιουργήσουν μία εικόνα – ζωγραφιά, που τους επιτρέπει να απεικονίσουν αυτό που συχνά τους είναι δύσκολο να εκφράσουν με λόγια. Αυτό μπορεί να επιδρά καθιστώντας τους ικανούς για κάτι και για μερικούς μπορεί να είναι έως και θεραπευτικό (Guillemin & Drew, 2010).

2. Σκοπός

Σκοπός της παρούσας ερευνητικής παρέμβασης ήταν η αρχική διερεύνηση των στάσεων, αντιλήψεων και πεποιθήσεων μιας ομάδας εκπαιδευόμενων εκπαιδευτικών για το ιδανικό σχολείο και την εκπαιδευτική διαδικασία. Μέσα από την εικαστική έκφραση των συναισθημάτων και το μοίρασμα μιας οπτικής καταξιοτικής αναπαράστασης επιδιώχθηκε η συναισθηματική ενδυνάμωση των συμμετεχόντων. Κατανοώντας σε βάθος τις αντιλήψεις των σπουδαστών για την εκπαίδευση, το θέμα που τους δόθηκε για ζωγραφική ήταν **«το σχολείο που ονειρεύομαι»**.

3. Μεθοδολογία έρευνας

Στους συμμετέχοντες δόθηκαν υλικά συμμετοχής και τους ζητήθηκε να ζωγραφίσουν **«το σχολείο που ονειρεύομαι»**. Στη συνέχεια, να “εξηγήσουν” τη ζωγραφιά τους, τι βλέπουν σε αυτή, τι ζωγράρισαν και πώς φαντάζονται το ιδανικό σχολείο στο οποίο θέλουν να διδάξουν. Το δημιουργικό υλικό που προέκυψε παρατίθεται αυτούσιο στο παράρτημα της παρούσας έρευνας.

Δείγμα:

Στην ποιοτική έρευνα το δείγμα δεν χρειάζεται να είναι ποσοτικά μεγάλο και συνήθως αφορά διψήφιο ή μονοψήφιο αριθμό. Πρέπει όμως, να είναι κατάλληλο για τα στοιχεία που ο ερευνητής θέλει να ερευνήσει, τη γνώση και την θέληση να συμμετάσχει στην έρευνα. Άρα, ο ερευνητής διαλέγει σκόπιμος το δείγμα και όχι τυχαία, γιατί κατ' αυτόν τον τρόπο το δείγμα θα έχει τα χαρακτηριστικά και τη γνώση που θα του δώσουν τις ολοκληρωμένες και σε βάθος απαντήσεις στο ερευνητικό του ερώτημα. Έτσι, η συγκεκριμένη τεχνική ονομάζεται σκόπιμη δειγματοληψία (purposive sampling) (Μαντζούκας, 2007).

Συμμετέχοντες:

Το δείγμα τις παρούσας έρευνας συνίσταται από 14 φοιτητές στο ΕΠΠΑΙΚ Λιβαδειάς, με αντιστοιχία 10 γυναίκες και 5 άνδρες, ηλικίας από 25 έως 45 ετών. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο του 2017.

Σε έρευνες που έχουν γίνει, αλλά και στην παρούσα όπως ήταν αναμενόμενο, για τους περισσότερους συμμετέχοντες, όταν τους ζητάς να ζωγραφίσουν ως μέρος μιας ερευνητικής διαδικασίας, αυτό μοιάζει περίεργο. Οι περισσότεροι συνήθως απαντούν ότι «δεν μπορούν να ζωγραφίσουν», παρά το γεγονός ότι τελικά ζωγραφίζουν.

Σ' αυτό το σημείο συμφώνα με τους Guillemin & Drew (Guillemin & Drew, 2010), είναι σημαντικό να δώσεις χρόνο στους συμμετέχοντες ώστε να αναστοχαστούν, παραμένοντας ως ερευνητής σιωπηλός ή ενθαρρύνοντας τους ότι θα τα καταφέρουν. Αυτό εξυπηρετεί γιατί δίνει στους συμμετέχοντες χρόνο και χώρο για ν' αναστοχαστούν και τους επιτρέπει να εμπλακούν σε μια διαφορετικού τύπου ασχολία απ' ότι τυπικά είχαν συνηθίσει όπως πχ. κατά την διεξαγωγή μιας συνέντευξης.

Οι Gauntlett και Holzwarth (Gauntlett & Holzwarth, 2006) προτείνουν:

"By inviting participants to create things as part of the research process, it's a different way into a research question.....It's a different way in, and engages the brain in a different way, drawing a different kind of response."

Διαδικασία :

Κατά την ερευνητική διαδικασία μετά από σύντομη ενημέρωση για τον σκοπό της έρευνας, δόθηκε στους σπουδαστές του τμήματος ΕΠΠΑΙΚ Λιβαδειάς, μία λευκή κόλλα ζωγραφικής Α4 και πολύχρωμοι μαρκαδόροι. Τους ζητήθηκε να ζωγραφίσουν με θέμα «**το σχολείο που ονειρεύομαι**», χωρίς να τους δοθεί περαιτέρω εξήγηση για να μην επηρεαστούν κατά την διαδικασία της απεικόνισης. Επιπλέον, ενημερώθηκαν ότι δεν ενδιαφέρει η καλλιτεχνική ικανότητα τους την έρευνα (δηλαδή αν τα σχέδια θα ήταν όμορφα). Τους ζητήθηκε όταν τελειώσουν με το σχέδιο της εικόνας, να σκεφτούν για λίγα λεπτά και να γράψουν στο πίσω μέρος κάποιες λέξεις ή σύντομες φράσεις που τους έρχονται στο μυαλό όταν κοιτάζουν την εικόνα τους. Με αυτόν τον τρόπο, οι πρώτες ερμηνείες των σχεδίων διεξάγονται από τους ίδιους τους συμμετέχοντες, πριν από οποιαδήποτε περαιτέρω αλληλεπίδραση. Η ολοκλήρωση των σχεδίων έγινε περίπου σε 20 με 30 λεπτά.

Οι μέθοδοι συλλογής των δεδομένων θα πρέπει να επιτρέπουν την κατανόηση σε βάθος των υποκειμενικών εμπειριών, αντιλήψεων και πεποιθήσεων των συμμετεχόντων. Η συλλογή δεδομένων στην ποιοτική έρευνα οφείλει να επιτρέψει την καταγραφή των πράξεων και των λόγων των συμμετεχόντων, όπως αυτά θα συνέβαιναν ή θα εκφράζονταν αν δεν υπήρχε ο ερευνητής, χωρίς να επηρεάζονται και κυρίως χωρίς

να επιβάλλονται ή να καθοδηγούνται από τον ερευνητή (Μαντζούκας, 2007).

4. Αποτελέσματα

Η διαδικασία της ανάλυσης των δεδομένων όχι μόνο είναι αναγκαία, αλλά δίνει νόημα στην έρευνα και αποτελεί τον απώτερο στόχο της. Η ανάλυση των δεδομένων είναι το σημείο όπου ο ερευνητής συγκρίνει και αντιπαραβάλλει, ερμηνεύει και κατανοεί, συμπεραίνει και επαληθεύει. Τα δεδομένα απαιτούν από τον ερευνητή να δώσει νόημα, να ερμηνεύσει τα αίτια πίσω από τα δεδομένα και τελικά να δημιουργήσει καινούργια γνώση (Μαντζούκας, 2007).

Σαν πρώτη ματιά οι έννοιες των περισσότερων ζωγραφικών έργων ήταν πολύ σαφείς και θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ότι οι εικόνες διακατέχονται από μεγάλη αυτοπεποίθηση.

Χρησιμοποιήθηκαν δύο τρόποι: Η θεματική ανάλυση και κριτική οπτική προσέγγιση (acritical visual methodology).

Θεματική ανάλυση:

Η θεματική ανάλυση είναι μέθοδος εντοπισμού, περιγραφής, και αναφοράς επαναλαμβανόμενων νοηματικών μοτίβων, δηλαδή «θεμάτων» τα οποία προκύπτουν από τα ερευνητικά δεδομένα, και αποτελεί βασικό εργαλείο για όλους τους ερευνητές που ασχολούνται με την ποιοτική έρευνα (Cohen, Manion, & Morrison, 2007; Fereday & Muir-Cochrane, 2006; Yukhymenko, Brown, Lawless, Brodowinska, & Mullin, 2014). Οι Braun και Clarke (2006) προτείνουν έξι στάδια της θεματικής ανάλυσης: 1. Εξοικείωση με τα δεδομένα, 2. Κωδικοποίηση, 3. Αναζήτηση των θεμάτων, 4. Επανεξέταση των θεμάτων, 5. Ορισμός και ονομασία των θεμάτων, 6. Έκθεση των δεδομένων-συγγραφή των ευρημάτων. Οι θεματικές ενότητες, λοιπόν, αποτελούν συμπυκνωμένες ολιστικές περιγραφές και ερμηνείες. Είναι το τελικό απαύγασμα για το πώς ερμηνεύουν, αντιλαμβάνονται και βιώνουν οι συμμετέχοντες το υπό έρευνα φαινόμενο και αποτελούν το απόσταγμα που προσφέρει τη βαθύτερη κατανόηση και επεξεργασμένη γνώση για τους συμμετέχοντες. Οι θεματικές ενότητες συνήθως δεν ξεπερνούν τους μονοψήφιους αριθμούς, διαφορετικά απαιτείται περαιτέρω ανάλυση και συγχώνευση των θεματικών (Ίσαρη & Πουρκός, 2015; Μαντζούκας, 2007).

Κατά τη θεματική ανάλυση τα επαναλαμβανόμενα μοτίβα που προέκυψαν από τις ζωγραφιές ήταν:

1. Περιβάλλον

Φύση (δέντρα, ανθισμένα λουλούδια, θάλασσα, ηλιόλουστος ουρανός)

2. Ψυχοκοινωνικά

Συναίσθημα: υπέρμετρη γαλήνη, χαρά, ηρεμία, ευτυχία, αγαλλίαση, ανεμελιά, ξεγνοιασιά

Κοινωνικές δραστηριότητες: παιχνίδι στην αυλή του σχολείου, εκδρομή Εκπαιδευτική διαδικασία- βιωματική μάθηση, συνεργασία, ομαδικό πνεύμα

3. Τρόπος ζωής

Αθλητισμός, κολύμπι, δραστηριότητες στον κήπο του σχολείου

3. Υλικότεχνική Υποδομή σχολείου

Υπολογιστές, βιβλιοθήκη, γυμναστήριο, κολυμβητήριο, εστιατόριο, ιατρείο, ωδείο.

Εκτός από τη θεματική ανάλυση, χρησιμοποιώντας μια τροποποίηση του πλαισίου κριτικής οπτικής μεθοδολογίας της Rose (2001), η οποία επικεντρώνεται ειδικότερα στο ίδιο το σχέδιο, προτείνει τρεις κατηγορίες: την τεχνολογική (παραγωγή της εικόνας), τη σύνθεση της (η ίδια η εικόνα) και την κοινωνική (ο τύπος που δημιουργήθηκε).

Παραθέτοντάς ενδεικτικά κάποιες ερωτήσεις από κάθε κατηγορία που βοηθούν για καλύτερη ανάλυση της.

Το πλαίσιο στο οποίο παράγεται η εικόνα:

- Πότε έγινε;
- Τι γεγονότα προηγήθηκαν του σχεδίου
- Η σχέση μεταξύ του συμμετέχοντος και του ερευνητή;
- Ποιος σχεδίασε την εικόνα; Ήταν ο συμμετέχων ικανός να σχεδιάσει την εικόνα, είτε ο ίδιος είτε χρειάστηκε βοήθεια;
- Ποια ήταν η απάντηση του συμμετέχοντος στο αίτημα να παραχθεί η εικόνα;

Κάποιες ερωτήσεις σχετικά με την ίδια την εικόνα:

- Ποια είναι τα στοιχεία της εικόνας;
- Ποιες σχέσεις δημιουργούνται μεταξύ των στοιχείων της εικόνας;
- Ποια είναι η χρήση του χρώματος; Ποια χρώματα χρησιμοποιούνται;
- Τι σημαίνουν τα διαφορετικά στοιχεία της εικόνας; Τι εκπροσωπείται;
- Ποιες γνώσεις αναπτύσσονται;
- Ποιες γνώσεις αποκλείονται από αυτή την εκπροσώπηση
- *Ερωτήσεις σχετικά με τη σχέση μεταξύ της εικόνας και του κοινού:* Ποιος ήταν το αρχικό κοινό για αυτήν την εικόνα;
- Που βρίσκεται ο θεατής σε σχέση με τα στοιχεία της εικόνας;
- Τι σχέση έχει αυτό μεταξύ της εικόνας και των θεατών της;
- Είναι δυνατή η περισσότερη από μια ερμηνεία της εικόνας; (Rose 2001) (Guillemain 2004).

Ζωγραφίζοντας το σχολείο, σκοπός, όπως προαναφέρθηκε ήταν να διερευνηθεί, πως οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί θα ήθελαν να είναι τα σχολεία που θα διδάξουν. Έτσι, θα μπορούσαμε να πούμε ότι προέκυψαν οι εξής κατηγορίες στις ζωγραφιές τους:

- Το σχολείο ως το κέντρο - ιδανικό σχολείο.
- Το σχολείο ως όνειρο. Τα σχέδια τους λειτουργούσαν ως μεταφορές σε κάποιες περιπτώσεις.

Οι πρώτες ερμηνείες των σχεδίων διεξήχθησαν από τους ίδιους τους συμμετέχοντες, πριν από οποιαδήποτε περαιτέρω αλληλεπίδραση, χωρίς να γίνει καμία καθοδήγηση. Η πρώτη διαπίστωση είναι ότι υπάρχει ταύτιση, των αντιλήψεων και πεποιθήσεων του ερευνητή με των συμμετεχόντων στην ερευνητική διαδικασία.

Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε και θα εξετάσουμε μερικές από τις ζωγραφιές των συμμετεχόντων:

Στην εικόνα 1, βλέπουμε τη διδασκαλία με βιωματικό τρόπο στο «πράσινο σχολείο» να απεικονίζεται ως ένας ιδανικός τρόπος μάθησης. Η συμμετέχουσα όταν ρωτήθηκε για τη ζωγραφιά της, ανέφερε: "Το πράσινο σχολείο έχει οικολογικό χαρακτήρα, με βιωματικό τρόπο η διδασκαλία. Τα παιδιά κολυμπούν δίπλα στη θάλασσα, καλλιεργούν τα δικά τους φρούτα και λαχανικά, φροντίζουν τα ζώα, παίζουν στη φύση και τα δεντρόσπιτα που υπάρχουν στο χώρο. Το μάθημα γίνεται εξωτερικά, στη φύση. Η πολύχρωμη σημαία που υπάρχει δίπλα στην ελληνική συμβολίζει την πολυπολιτισμικότητα που χαρακτηρίζει το σχολείο.»

Εικόνα 4, το «αληθινό σχολείο», αποτελεί πηγή ουσιαστικής γνώσης και πληροφοριών. Η φύση είναι λιγότερη σε σχέση με τις άλλες ζωγραφιές, έχει όμως ηλιόλουστη μέρα και μαθητές που παίζουν χαρούμενοι στην αυλή του. Δεν κυριαρχεί υλικοτεχνική υποδομή, αλλά το κτίριο είναι βαμμένο σε έντονα πορτοκαλί και πράσινο χρώμα. Η συμμετέχουσα γράφει για αυτό που θα ήθελε να γίνεται πραγματικά στα σχολεία και

μακάρι μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα να κατορθώνεται:

“Welcome to real school”

«Μακάρι το σχολείο να αποτελεί πηγή ουσιαστικών πληροφοριών και όχι πηγή στείρας γνώσης, που μαθαίνεται μηχανικά, προσωρινά και με παπαγαλία.»

Στην εικόνα 5, ο χαμογελαστός ήλιος ρίχνει τη ζεστασιά του στους κύκλους της εκπαίδευσης, ενώ το φόντο καλύπτεται από παστέλ αποχρώσεις. Δεν υπάρχουν πολλά στοιχεία φύσης, όμως υπάρχουν λουλούδια σε έντονα χρώματα. Οι μαθητές κάθονται στα θρανία τους, την ώρα του μαθήματος και απολαμβάνουν τη διδασκαλία τόσο στην τάξη όσο και στο αμφιθέατρο του σχολείου. Οι τρεις κύκλοι, ίσως να δηλώνουν της βαθμίδες της εκπαίδευσης, όπως πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια. Αυτή η μέλλουσα εκπαιδευτικός αφήνει πάνω στη δημιουργία της αυτό που θεωρεί ως την πραγματική μάθηση:

«Μόνο αν αγαπάς αυτό που κάνεις, τότε καταλαβαίνεις πόσο ευχάριστο είναι». Μπορεί ν’ αναφέρεται τόσο στον εκπαιδευόμενο, που θα πρέπει να αγαπά το σχολείο του, όσο και στον εκπαιδευτικό, γιατί μέσα από την διδασκαλία δίνει αυτό που πρέπει να πάρει ο μαθητής.

Εικόνα 8, σε κάθε σημείο αυτής της δημιουργίας υπάρχει και μία έκπληξη, χρησιμοποιώντας όλο το εύρος του χαρτιού. Η φύση απεικονίζεται με παστέλ αποχρώσεις όλων των χρωμάτων. Ο ήλιος λάμπει, δίνει ενέργεια στους συλλέκτες ηλιακής ενέργειας, που είναι τοποθετημένοι στην οροφή του σχολείου. Η υλικοτεχνική υποδομή όχι μόνο είναι ιδανική αλλά και αξιοποιεί τις μορφές ενέργειας, από την οροφή με τους συλλέκτες και τα ενεργειακά παράθυρα μέχρι τους κάδους ανακύκλωσης χαρτιού, πλαστικού και γυαλιού. Αίθουσες εργαστηρίων όλων των ειδικοτήτων, επίσης βιβλιοθήκη, παιδική χαρά, χώρος αναψυχής και γήπεδα για αθλητικές δραστηριότητες. Οι μαθητές χρησιμοποιούν τα ποδήλατα τους, οικολογική συνείδηση και απόκτηση σωστών γνώσεων κυκλοφοριακής αγωγής. Αποπνέει μια αίσθηση βαθιάς ικανοποίησης απ’ αυτό που έχουν, ενώ παράλληλα δείχνουν σαν να μην θέλουν να τελειώσει: «δεν θέλω να φύγω, μου αρέσει πολύ το σχολείο μου», λέει χαρακτηριστικά μια μαθήτριά. Το μήνυμα που είναι γραμμένο πάνω στην δημιουργία από τη συμμετέχουσα λέει:

«Είναι απλά ένα όνειρο; Ποιος ξέρει!!!».

Το ερωτηματικό μπορεί να σημαίνει ότι δεν είναι και πολύ δύσκολο να το καταφέρουμε αυτό, δηλαδή να δημιουργήσουμε το ονειρεμένο σχολείο.

Στην εικόνα 9, Σ’ αυτή την απεικόνιση, η συμμετέχουσα, θεωρεί τη μάθηση στη φύση ως την ιδανικότερη μορφή μάθησης. Ωραίες επιλογές αποχρώσεων στα χρώματα όπως το ανοιχτό μπλε για τον ουρανό, πράσινο για τα στοιχεία της φύσης και κόκκινο για τα λουλούδια. Τα χαμόγελα της εκπαιδευτικού και των μαθητών είναι ζωγραφισμένα στα πρόσωπά τους καθώς είναι πιασμένα χέρι – χέρι. Ιδανική η βιωματική μάθηση για τους εκπαιδευόμενους. Υλικοτεχνική υποδομή και κτηριακή απεικόνιση του σχολείου δεν υπάρχει, αλλά μέσα από κοινωνικοπολιτιστικές δραστηριότητες έρχεται η μάθηση. Η ζωγραφιά έχει το δικό της σχόλιο:

« Εκδρομή και μάθηση στη φύση.»

Στην εικόνα 10, η εικόνα του σχολείου λειτουργεί σαν μεταφορά. Η γνώση και η μάθηση έρχεται μέσα από το ταξίδι στον πλανήτη. Δεν υπάρχει κτιριακή υποδομή σχολείου, αλλά αντίθετα σχολείο είναι μια βάρκα, που μπορεί να ταξιδεύει σε ολόκληρο τον πλανήτη. Υπάρχει νοητή κίνηση στην εικόνα, καθώς τα πουλιά –πιθανά οι εκπαιδευτικοί - την οδηγούν, διδάσκοντας τους μαθητές τους κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους. Η βιωματική και η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία είναι η κεντρικές διδακτικές μέθοδοι

διδασκαλίας στο σχολείο που ονειρεύεται ο συμμετέχων.

Τα σχόλια του συμμετέχοντα τόσο για την ερμηνεία της δημιουργίας του, όσο και για τις αντιλήψεις και πεποιθήσεις του για το σχολείο που θα ήθελε να διδάξει είναι:

« Αλήθεια, πως θα 'πρεπε να είναι το ιδανικό σχολείο; Κατ' αρχάς, το σχολείο είναι για τον άνθρωπο των ανεπτυγμένων κοινωνιών το πρώτο μεγάλο ταξίδι της ζωής του. Εκεί θα πρωτο-συναντήσει χρώματα, ήχους, ανθρώπους, και μέσα τους αλήθειες, ιδέες, πολιτισμούς, θρησκείες λογίων-λογίων. Για αυτό το λόγο το σχολείο επιβάλλεται να 'ναι ιδιαίτερο ... Αλλά, πώς θα έμοιαζε εκείνο το ιδανικό σχολείο; Σίγουρα πρέπει να 'χει βρει κάποιο τρόπο για να κινείται ... τι θα λέγατε αν επέπλεε στην επιφάνεια του νερού; Ξέρετε τι πράγματα γεννιούνται εκεί που συναντώνται τα δύο στοιχεία, του νερού και του αγέρα; Κι είναι κάποια από αυτά όμορφα κι άλλα τρομερά ... μα όλα τους χρήσιμα καθώς χαρίζουν απλόχερα σοφία σε εκείνους που θα τα απαντήσουν στο διάβα τους. Σ' όλη μας τη ζωή πόσα όμορφα και τρομερά πράγματα συναντούμε; Ας μάθουν τα παιδιά να τα παρατηρούν, να τα προβλέπουν, να απολαμβάνουν τα όμορφα πράγματα και να αντιμάχονται θαρρετά εκείνα τα άλλα, τα τρομερά (κι ας είναι κύματα γιγάντια ή πανίσχυροι νερο σίφουνες). Κι ύστερα, το σχολείο ως κτήριο ... θα το φανταζόμουν μian αλάνα! να μπορούν οι μαθητές να βρίσκουν χώρο να κινούνται κατά πως το επιθυμούν, να δημιουργούν, να διασκεδάζουν ... μian ανοιχτωσιά να χαρίζει γωνιές που να φιλοξενούν τις κοινές και τις ατομικές ασχολίες κι αναζητήσεις των μαθητών ... Και, τελικά, οι εκπαιδευτικοί. Τους φαντάζομαι (μ α ς φαντάζομαι) απουργίτια ... να αποζητούμε να πετούμε ελεύθερα, να αποζητούμε να γίνει όλος ο κόσμος νοερό κτήμα δικό μας και των μαθητών μας ... κι αποστολή μας; ... να συντροφεύουμε τα παιδιά σε τούτο το πρώτο τους ταξίδι, να μάθουν να μην το φοβούνται ... αντίθετα, να το αγαπούν. Το ιδανικό σχολείο είναι μία ανοιχτωσιά που μπορεί να χαρίσει ταξίδι ... μια ανοιχτωσιά που θα αγκαλιάζει την περιέργεια, τη δημιουργικότητα και κάθε άλλη ανάγκη των παιδιών. Το ιδανικό σχολείο δεν έχει «ιδανικά» ντουβάρια, δεν χρειάζεται «ιδανικούς» νόμους ... θα γεννηθεί μόνο όταν συνειδητοποιήσουμε όλοι μας, πως είναι σημαντικό τούτη η πρώτη περιπέτεια στο μεγάλο ταξίδι της ζωής να είναι «ιδανικά» μοναδική για κάθε παιδί! »

5. Συζήτηση

Ο ερευνητής στο τελευταίο βήμα χρειάζεται να κάνει έναν ερευνητικό αναστοχασμό και να παρουσιάσει στους αναγνώστες τις πεποιθήσεις και τις αντιλήψεις του για το υπό έρευνα φαινόμενο και πώς αυτές οι προσωπικές πεποιθήσεις και αντιλήψεις επηρέασαν τη διεξαγωγή και την ανάλυση της έρευνας (Creswell, 1998; Murphy & Dingwall, 2003). Στην ποιοτική έρευνα ο ερευνητής αποτελεί πρόσωπο αναφοράς, που μέσα από την ερμηνευτική διεργασία ουσιαστικά συνδημιουργεί την ερευνηθείσα πραγματικότητα. Γι' αυτό και επιβάλλεται να παρουσιάζονται όχι μόνο οι πεποιθήσεις και αντιλήψεις των συμμετεχόντων στην έρευνα, αλλά και οι πεποιθήσεις και αντιλήψεις του ερευνητή, ώστε να δίνεται μια πλούσια πλαισιοθετημένη περιγραφή (thick description) της έρευνας (Brailas et al., 2017).

Κατά την εκπαιδευτική διαδικασία, ο εκπαιδευτικός πρέπει να έχει σαν στόχο να αξιοποιήσει την φαντασία, τη δημιουργικότητα και την επέκταση των ιδεών, με σκοπό ν' αναπτύξει δημιουργική και κριτική σκέψη στον εκπαιδευόμενο, με τις κατάλληλες τεχνικές

(Robinson, 2011). Βρίσκοντας ευφάνταστες τεχνικές κράτα αμείωτο το ενδιαφέρον, την περιέργεια και τον προβληματισμό και ενώ ταυτόχρονα τον διατηρεί σε εγρήγορση (Robinson & Aronica, 2015).

Η δημιουργική εκπαίδευση σαν μέθοδος διδασκαλίας σημαίνει την εκπαίδευση, ώστε οι μαθητές να διαμορφώσουν τον χαρακτήρα τους, να καλλιεργήσουν και να αναπτύξουν αρμονικά το πνεύμα, το σώμα, τις κλίσεις, τα ενδιαφέροντα, τις δεξιότητες και να δημιουργήσουν αξία μέσω της καλλιέργειας της ανθρώπινης ικανότητας. Επομένως, η φύση της εκπαίδευσης είναι η δημιουργικότητα και η δημιουργική εκπαίδευση είναι η ανάπτυξη της ανθρώπινης δημιουργικότητας.

Εν κατακλείδι, όπως και αν το φανταζόμαστε ή θέλουμε να είναι το σχολείο που στο μέλλον θα κάνουμε μάθημα, η σημαντικότητα έγκειται όχι τόσο στην υλικοτεχνική υποδομή, την πραγματική φύση, το όμορφο περιβάλλον, αλλά στη εκπαιδευτική διαδικασία καλλιεργώντας κριτική και δημιουργική σκέψη στο μαθητή, αυτό είναι το ιδανικό.

Οι «δημιουργικές» προσεγγίσεις όμως, είναι αυτές που χρησιμοποιούν εφευρετικούς και ευφάνταστους τρόπους συλλογή δεδομένων, ενθαρρύνουν και επιτρέπουν στους συμμετέχοντες στην έρευνα να έχουν πρόσβαση και να εκφράζουν έναν πλούσιο και πολύπλευρο απολογισμό των εμπειριών που έζησαν.

Μέσα από την σχεδίαση του «**σχολείου που ονειρεύομαι**» δόθηκε στους συμμετέχοντες η δυνατότητα για κριτική σκέψη, έκφραση συναισθημάτων, απόκτηση γνώσεων και ιδιαίτερων δεξιοτήτων που είναι εποικοδομητικές και στην εκπαίδευση. Ο απώτερος στόχος ήταν μέσα από τη δημιουργία της ζωγραφικής να αναστοχαστούν για αυτά που ξέρουν μέχρι τώρα και αυτά που θα ήθελαν να δημιουργηθούν στο μέλλον. Έτσι, μέσα από τη διαδικασία να προβληματιστούν για την μέχρι τώρα κατάσταση και πώς μπορεί η εκπαίδευση να γίνει καλύτερη.

Σε έρευνες της Guillemin (2004), παρόλο που τα σχέδια ήταν σχετικά με ασθένειες υποστηρίζει ότι η ζωγραφική προσφέρει μια πλούσια και διορατική μέθοδο έρευνας και διερευνά πώς οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τον κόσμο τους. Ακόμη, σε έρευνες των Piko (2006), Mouratidi και συνεργατών (2015) και Haghdoost (Haghdoost et al., 2013), που οι έρευνες τους αναφέρονται σε παιδιά, τα σχέδια ήταν πολύ σαφή και σχεδίασαν τις αντιλήψεις τους σε πολύ απλές μορφές.

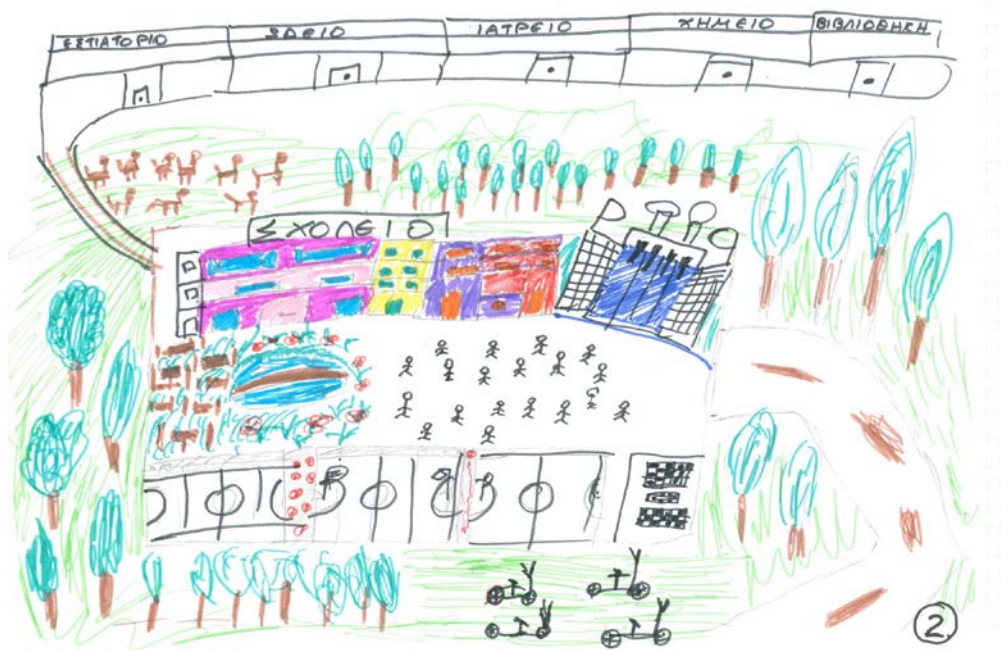
Έτσι, και στη παρούσα έρευνα τα σχέδια που δημιουργήθηκαν από τους εκπαιδευτικούς, ήταν σαφή, και οι εικόνες τους χαρακτηρίζονται από μεγάλη αυτοπεποίθηση. Έχει γίνει χρήση πολλών και έντονων χρωμάτων στα στοιχεία της φύσης και πλούσια υλικοτεχνική υποδομή για την υποστήριξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Άλλοι έγραψαν τις αντιλήψεις τους με περισσότερα σχόλια και άλλοι όχι, άλλα στο σύνολο τους τα μηνύματα ήταν όλα αισιόδοξα, αποπνέοντας αίσθημα ελευθερίας και κριτικής σκέψης. Χρησιμοποίησαν την φαντασία τους και δημιούργησαν ιδανικά σχολεία που ο «κόσμος» και η γνώση γίνεται νοερά κτήμα των εκπαιδευτικών και των μαθητών.

Συνοψίζοντας, αν μπορούσαμε να βάλουμε το νόημα των σχεδίων τους και ότι αυτά αποπνέουν σε μία πρόταση, θα μπορούσαμε να πούμε ότι, οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί, οραματίζονται το σχολείο-εκπαιδευτική διαδικασία να είναι «ιδανική» και «μοναδική», τόσο για τον εκπαιδευτικό όσο και για τον εκπαιδευόμενο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Barone, T., & Eisner, E. W. (2011). *Arts Based Research*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Bateson, G. (1972). *Steps to an ecology of mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Brailas, A., Avani, S., Gkini, C., Deilogkou, M., Koskinas, K., & Alexias, G. (2017). Experiential Learning in Action: A Collaborative Inquiry. *The Qualitative Report*, 22(1), 271–288.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
<https://doi.org/10.1191/1478088706qp0630a>
- Broussine, M. (2008). *Creative Methods in Organizational Research*. London: SAGE Publications.
- Cahnmann-Taylor, M., & Siegesmund, R. (2017). *Arts-Based Research in Education: Foundations for Practice*. New York: Taylor & Francis.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. R. B. (2007). *Research Methods in Education*. UK: Routledge.
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: choosing among five traditions*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Eisner, E. W., & Noddings, N. (2017). *The Enlightened Eye: Qualitative Inquiry and the Enhancement of Educational Practice*. New York: Teachers College Press.
- Fereday, J., & Muir-Cochrane, E. (2006). Demonstrating Rigor Using Thematic Analysis: A Hybrid Approach of Inductive and Deductive Coding and Theme Development. *International Journal of Qualitative Methods*, 5(1), 80–92.
- Foster, V. (2015). *Collaborative Arts-based Research for Social Justice*. UK: Taylor & Francis.
- Gauntlett, D., & Holzwarth, P. (2006). Creative and visual methods for exploring identities. *Visual Studies*, 21(1), 82–91.
<https://doi.org/10.1080/14725860600613261>
- Guillemin, M. (2004). Understanding Illness: Using Drawings as a Research Method. *Qualitative Health Research*, 14(2), 272–289.
<https://doi.org/10.1177/1049732303260445>
- Guillemin, M., & Drew, S. (2010). Questions of process in participant-generated visual methodologies. *Visual Studies*, 25(2), 175–188.
<https://doi.org/10.1080/1472586X.2010.502676>
- Haghdoost, A.-A., Ashrafi Asgar-Abad, A., Shokoohi, M., Alam, M., Esmaili, M., & Hojabri, N. (2013). How do Students Conceptualise Health and its Risk Factors? A Study among Iranian Schoolchildren. *International Journal of Health Policy and Management*, 1(1), 35–42.
<https://doi.org/10.15171/ijhpm.2013.06>
- Hall, B. J. (2005). *Among Cultures: The Challenge of Communication*. Thomson Wadsworth.
- Howell, C., Cox, S., Drew, S., Guillemin, M., Warr, D., & Waycott, J. (2014). Exploring ethical frontiers of visual methods. *Research Ethics*, 10(4), 208–213.
<https://doi.org/10.1177/1747016114552685>
- Jagodzinski, J., & Wallin, J. (2013). *Arts-Based Research: A Critique and a Proposal*. The Netherlands: SensePublishers.
- Kuhn, T. S. (1987). *Η Δομή των Επιστημονικών Επανάστασεων*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σύγχρονα Θέματα.
- Murphy, E. A., & Dingwall, R. (2003). *Qualitative Methods and Health Policy Research*. New York: Aldine de Gruyter.
- Robinson, K. (2011). *Out of Our Minds: Learning to be Creative*. Wiley.
- Robinson, K., & Aronica, L. (2015). *Creative Schools: The Grassroots Revolution That's Transforming Education*. UK: Penguin Publishing Group.
- Rolling, J. H. (2013). *Arts-based Research Primer*. New York: Peter Lang Publishing.
- Rose, G. (2012). *Visual Methodologies: An Introduction to Researching with Visual Materials*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Yukhymenko, M., Brown, S. W., Lawless, K., Brodowinska, K., & Mullin, G. (2014). Thematic analysis of teacher instructional practices and student responses in middle school classrooms with problem-based learning environment. *Global Education Review*, 1(3), 93–109.
- Ίσαρη, Φ., & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας: Εφαρμογές στην Ψυχολογία και την Εκπαίδευση*. Αθήνα: ΣΕΑΒ (www.Kallipos.gr).
- Μαντζούκας, Σ. (2007). Ποιοτική έρευνα σε έξι εύκολα βήματα. Η επιστημολογία, οι μέθοδοι και η παρουσίαση. *Νοσηλευτική*, 46(1), 88–98.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

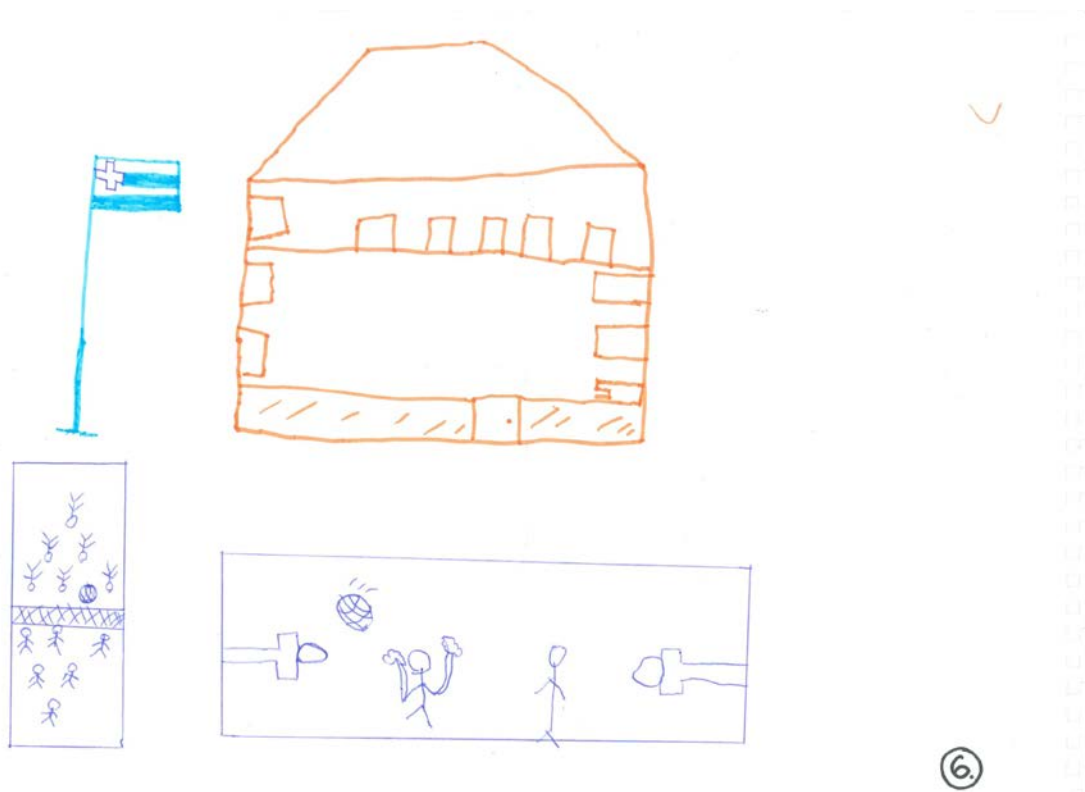
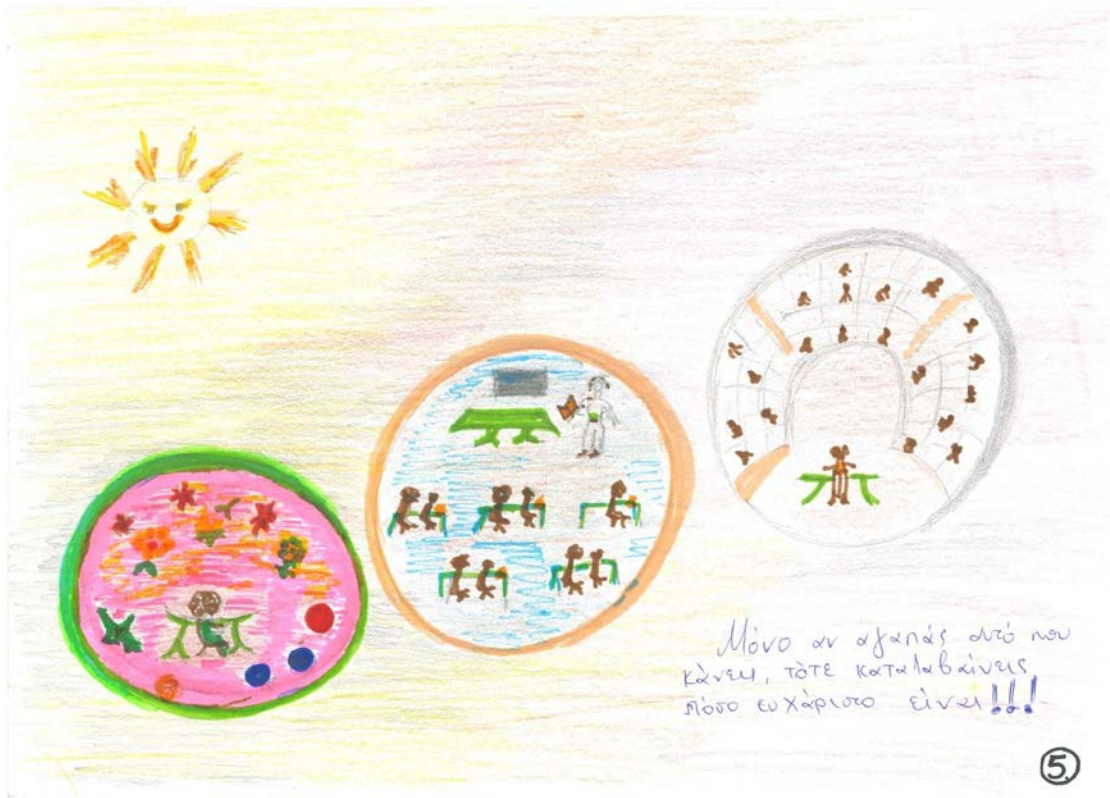

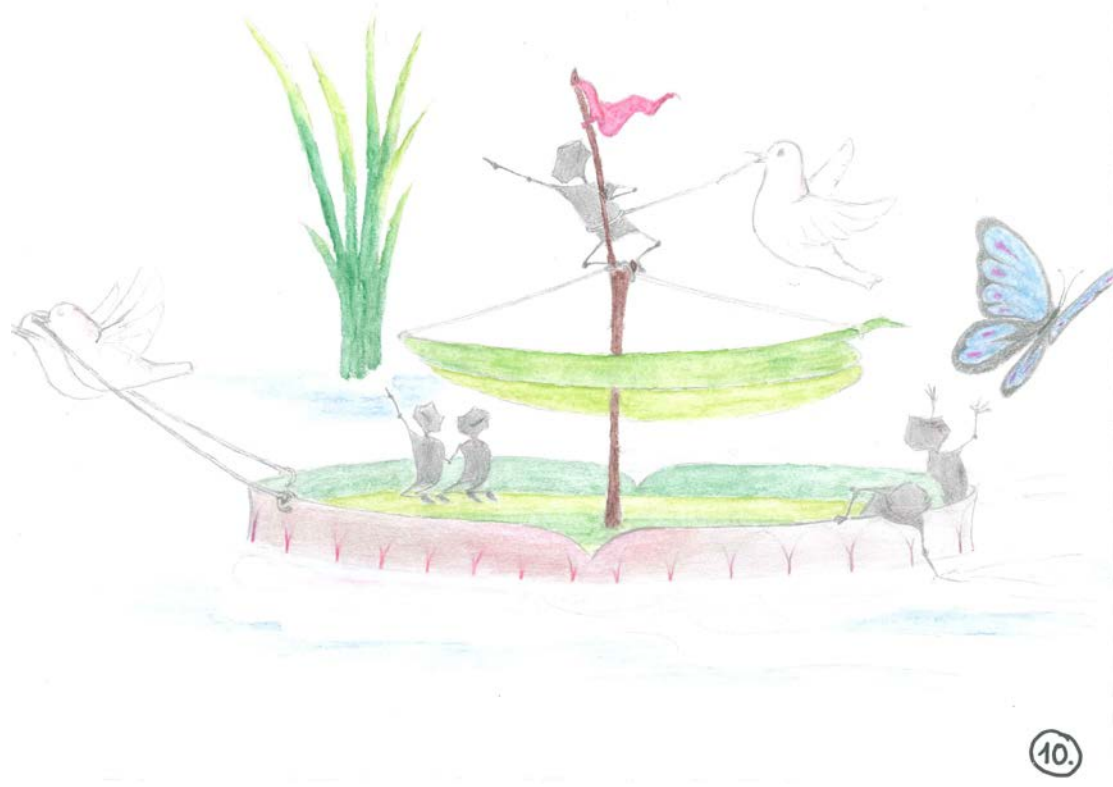
Μαμάρι το εστίο
να αποστάει πυγή
εμβατακίω πληροφοριών
και όχι πυγή σεείρας
ζώων που μαθαίνεται μηχανικά, προσεφινά και με παραστάση

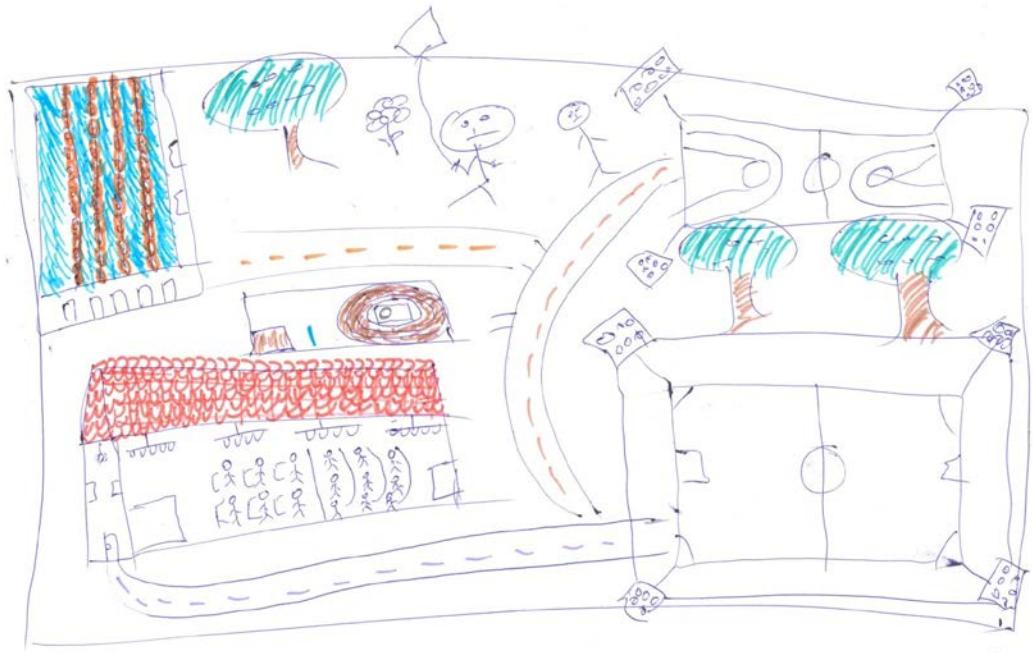
Welcome
to the real
school

4

11.

12.

